

БОЛЬШАКОВА ОЛЬГА ВІТАЛІЙВНА

*Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
доцент кафедри політології, соціології та соціальних комунікацій,
кандидат філософських наук*

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ПРАВОСВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН В ПЕРІОД ПЕРЕХІДНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Радикальні зміни правового буття значною мірою відобразилися на розумінні права, законності, правопорядку, прав і свобод людини та громадянина. В такій ситуації особливо зростає роль правосвідомості як важливого чинника стабілізації та розвитку українського суспільства на шляху до європейського майбутнього. Можна констатувати той факт, що актуальність обраної теми зумовлена значущістю питань, пов'язаних із вивченням правової свідомості в суспільстві, оскільки формування правосвідомості тісно взаємопов'язана з питаннями подальшої трансформації українського суспільства на демократичних засадах.

Загальновідомо, що специфічною формою свідомості є правова свідомість (правосвідомість) – система відбиття правової реальності в поглядах, теоріях, концепціях, почуттях, уявленнях людей про право, його місце та роль щодо забезпечення свободи особи та інших загальнолюдських цінностей.

Зазначимо, що поняття трансформації правосвідомості є багатоаспектним, і передбачувані зміни стосуються як системи ідей і поглядів, духовної складової, так і концепцій, теорій, настроїв, що виникають з приводу правової реальності. Тобто ми можемо спостерігати динаміку поведінки носіїв правосвідомості, які відображають ставлення до права і здійснюють це за допомогою регулятивної функції в юридично значимих ситуаціях. У цьому руслі чітко проявляється тісний взаємозв'язок між правосвідомістю і суспільною свідомістю, внутрішньою організацією природи правосвідомості, зв'язком між її компонентами, закономірностями її розвитку і створення, а також важливою соціальною роллю, що стає ключовим постулатом поняття трансформації правосвідомості.

В сучасному постіндустріальному, інформаційному суспільстві правова свідомість формується лише на початковому етапі становлення, спираючись на традиції, її самоідентифікаційні визначення більше не прагнуть до стійкої завершеності, орієнтованої на постійному інтернаціональному діалозі, і відкриті для найрадикальніших трансформацій. Потреби, межі допустимого змінюються вже не в процесі зміни поколінь, а в процесі он-лайн спілкування, за короткий час складається соціальний консенсус, при цьому, не встигаючи підтверджуватися досвідом, імперативи свідомості можуть змінюватися неодноразово. Правова свідомість сучасного користувача інтернету реагує на зміни

раніше, ніж формуються норми позитивного права. Повсякденна стратегія правової свідомості випереджає наукову рефлексію. Свобода самосвідомості одного суб'єкта замикається на свободі самосвідомості іншого суб'єкта в добровільному договірному нормуванні. За умов дії договірних форм права, локальних конвенційних визначень рівності, справедливості та свободи стрімко знижується роль офіційних версій соціальної пам'яті. Водночас збільшується часовий інтервал історичної пам'яті, в якому потреби соціальної ідентифікації знаходять свої підстави. Джерелом таких ідентифікаційних метаморфоз стає вже не тільки певним чином інтерпретована національна історія. Все складніше виявляється конструювання офіційного національного міфотворення. Можливості глобальної мережі безпосередньо реалізуються як при трансформації первинної соціалізації, так і в рамках механізму мінливості ідентифікаційних моделей.

Нарікання сучасних правознавців і соціологів з приводу «правового нігілізму», заклики педагогів до виховання правової свідомості насправді не в повній мірі враховують і діалектику становлення самого правосвідомості, і механізми становлення ідентичності. В такому випадку справа не в тому, що свідомість негативно ставиться до права як такого, а в тому, що чинне законодавство не спирається в достатній і прозорій формі на обов'язкові атрибути права – справедливність, рівність та свобода. Це означає, що не в самій ідентифікації відсутні правові інтенції, а процес самоідентифікації відбувається паралельно і незалежно від цінностей і позбавлений зворотного зв'язку, що презентуються позитивними нормами права. Це означає, що самі соціалізація і виховання шикуються по догматичним схемами, що не відповідає динамічній, критичній, рефлексивній природі свідомості взагалі, та правовій свідомості зокрема.

Таким чином, в процесі соціально-філософського аналізу трансформації правосвідомості в Україні ми прийшли до таких висновків: по-перше, трансформація – це не просто перетворення, це якісно новий щабель в житті населення, що відкриває нові можливості для суспільного розвитку. Безпосередньо трансформація правосвідомості – це спрямована зміна правосвідомості на тлі об'єктивних умов сучасних реалій. Це процес об'єктивних змін правової системи суспільства, що зачіпає всі правові явища, який змінюється під впливом цілого комплексу чинників і тенденцій, що дозволяють констатувати його трансформації. Іншими словами, трансформація правосвідомості є об'єктивним процесом, що відбувається в суспільстві через зміни самого середовища і основ взаємодії між суб'єктами правових відносин; – трансформація правосвідомості передбачає активізацію функціональної ролі правосвідомості в суспільстві, де правотворча діяльність являє собою основний інструмент правосвідомості. Трансформація правосвідомості відбувається по лінії відходу від деструктивних тенденцій правового характеру в суспільстві і поступового формування позитивної правосвідомості з усіма її атрибутами; – трансформаційні процеси в українському суспільстві зумовили інтенсивний розвиток правової науки, що сприятливо діє на формування

демократичної правосвідомості населення за допомогою підвищення рівня правової культури та грамотності. Поступовий розвиток правової культури в процесі трансформації правосвідомості дозволить подолати внутрішню слабку диференційованість типологічних властивостей правосвідомості в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: правова свідомість, правова культура, трансформація, трансформація правової свідомості.

Key words: legal awareness, legal culture, transformation, transformation of the legal consciousness.

БАБАНІН ВАДИМ ВАЛЕРІЙОВИЧ

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології
поліцейської діяльності, кандидат юридичних наук*

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАННЯ РИМСЬКОГО ПРАВА

Римське право давно є предметом міждисциплінарного вивчення, тим полем наукових досліджень, де тісно переплітаються інтереси істориків, філософів, правників, дослідників етико-моральної проблематики, культурологів тощо. Це не випадково, адже феномен римського права увібрав у себе найбільші досягнення римської цивілізації і для наступних поколінь набагато століть вперед став прикладом розумної організації життя, зразком для вдалого поєднання та втілення у життя закону, права, звичаю, моралі та релігійних норм.

Для більш продуктивного аналізу римського права основу сучасного наукового дослідження має становити системний підхід до вивчення публічного аспекту римського права, який поєднує філософські, загальнонаукові та спеціально наукові методи дослідження. Зокрема: системний підхід, на нашу думку, дає змогу розглянути дуальний характер римського права на основі єдності конкретно-історичних фактів, що відповідали епосі римського панування та логічного зв'язку приватного і публічного права. За допомогою методу історичної реконструкції може бути відновлено та вивчено характер відносин і роль права у римській державі, зокрема у республіканський період її існування. Історико-компаративістський підхід забезпечує обґрунтування онтології римського права у бінарному публічно-правовому аспекті. Методи ідеалізації та моделювання мають сприяти максимально повному відтворенню змісту правових, моральних та релігійних цінностей, що панували серед римлян. За допомогою порівняльного аналізу здійснюється теоретичне вивчення, синтез філософських і юридичних концепцій, розкривається характер цінностей, що формували публічний